

МАНАСТИР СВЕТИХ АРХАНГЕЛА
У ДРАГАНИЦУ

Са благословом Његовог Преосвештенства
Епископа нишког Господина Арсенија

Свештеник Бобан Стојковић
МАНАСТИР СВЕТИХ АРХАНГЕЛА У ДРАГАНЦУ

Издавач

Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш
Боривоја Гојковића бр. 9

За издавача

Соња Шуковић, директор

Рецензент

проф. др Владан Виријевић

Лектура и коректура

Драгана Рајовић

Штампа

Пунта, Ниш

Тираж

500

ISBN 978-86-85425-46-2

Свештеник Бобан Стојковић

МЛАДИСТИР
СВЕСТИХ АРХАНГЕЛА
У ДРАГАНИЦУ

Ниш, 2023.

За здравље и спасење своје породице.

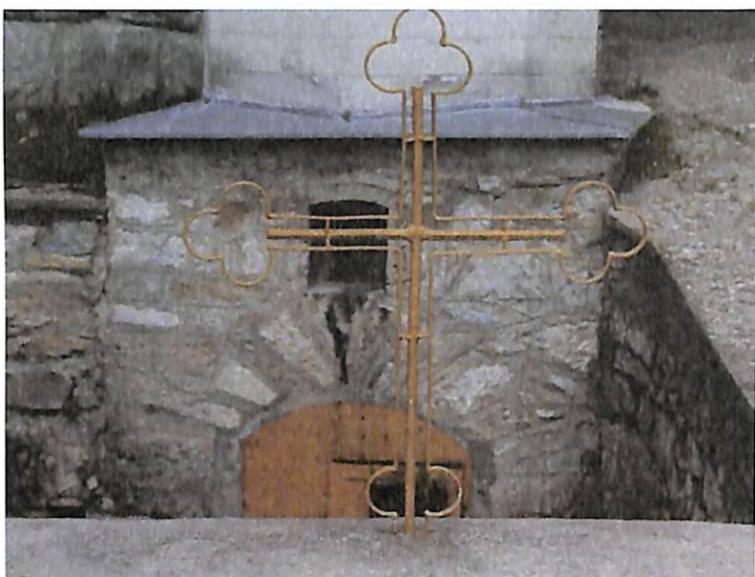
Помени Господе слуге Твоје:

Драгутина,
Румену,
Радицу,
Софију
и Дарију.

Увод

Постоје места на свету где самим доласком постајемо бољи, мудрији, разборитији. Где нам ствари постају јасне, мисли бистре, а необјашњива радост коју осећамо уверава нас да смо баш тамо где треба да будемо и где ћемо, духом и срцем, увек бити. Такво место је и манастир Драганац. Зашто је Драганац јединствен? Због тајанствене историје и традиције, места на коме се налази и значаја који има кроз векове, а пре свега, због онога што данас представља у Косовском Поморављу. Својом јединственом архитектуром, космополитским духом и просветитељском традицијом, и најобразованијим монаштвом, манастир Драганац савршени је пример како бити савремен, а остати доследан себи, својој вери и традицији. Место где се на најлепши начин показује природа хришћанске вере, и љубав као њена главна карактеристика. Место које својом суштином доказује величину српског културног наслеђа и његову исконску припадност европској и светској културној баштини. Место на коме ћете чути бројне светске језике, срести најзанимљивије људе, разговарати на различите теме. Место сусрета и дружења, упознавања и спознавања духовности и уметности, молитвено и саборно, свечано и свенародно. Место на коме се враћате

себи и својој природи. И зато, кад год крочимо у манастирску порту, поносни на своје порекло, радујемо се сусрету са монасима, који су створили ову јединствену хармонију. А онда се умијемо лековитом манастирском водом, духовним очима гледамо на ову дивну задужбину и знамо да смо Драганац и ми везани најдубљим везама и да припадамо један другом заувек.

Лековити извор Манастира Драганац

Манастирски живот

Назив *манастир* потиче од грчке речи μοναστηριον (монастирион) чија је основа μόνος (монос), што значи један, сам, односно монах – усамљеник који се посветио Богу. Ти усамљеници који су проводили живот у посту и молитви, зачетници су монашког живота. Прве монашке заједнице настају већ у првим вековима хришћанства, а посебно је њихов број увећан после Миланског едикта издатог 313. год. када је проглашена слобода хришћанства.

Највећи монашки ауторитет за православни свет, а посебно за Србе, била је и остале Свете Горе. Стефан Немања, родоначелник српске државе, сваке године је даривао атонске манастире. На његовом двору често и радо су виђени светогорски монаси који су свакако имали утицаја на животни пут Раствка Немањића, најмлађег Немањиног сина. Његов одлазак на Свету Гору, примање монашког пострига и имена Сава, представља зачетак српског монаштва.

Манастири су у Србији подизани у оним пределима који су задовољавали основе услове за постојање монашке заједнице. То су најчешће биле скровита и тешко приступачна места поред река и извора. Одредиште за оснивање и подизање манастира често је било обитавалиште не-

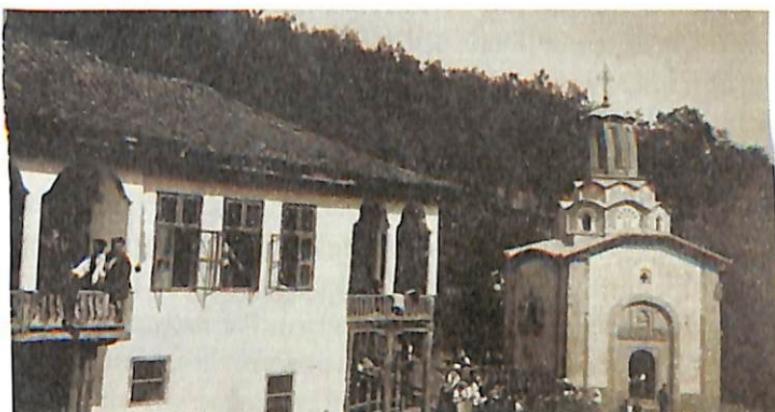
ког од монаха који је својим подвигничким животом привукао и остале који су тежили богоугодном животу и монашком тиховању.

Живот у монашкој заједници одвијао се по утврђеном реду, односно типику. Ова правила понашања у српским манастирима постоје од времена архиепископа Саве, који је превео дело-ве Евергетидског типика и прилагодио га нашим манастирима, Хиландару и Студеници. У основи, сваки типик чине две целине: прва се односи на уређење и управу манастира, а друга на поредак вршења богослужења. Српска Православна Црква преузела је византијски типик, односно изворне облике источног православног монаштва. Манастирска правила обавезују све ходочаснике и посетиоце да их поштују и да се по њима владају док су у манастиру. Као ктитори и оснивачи манастира у Србији појављују се најпре и најчешће српски владари и чланови њихових породица, потом српска властела, црквени великородостојници и народ. Српски владари, од Стефана Немање па до краља Александра Карађорђевића, оснивачи су бројних манастира у српским и другим земљама.

При подизању манастира и цркава, српској јерархији прикључује се и српски народ са својим свештенством и монаштвом. Манастири које подиже српски народ са својим духовним вођама током XVI, XVII и XIX века, скромне су грађевине, са скромним живописом и иконостасима. Временом, у бољим историјским приликама, ови

манастири се преграђују и дограђују, а молерај и зографске иконе замењују се бојим живописом и иконописом.

Поред тога што су представљали главна молитвена стецишта, српски средњевековни манастири су постали и црквено-административни центри.

Манастир Драганац 20-их година прошлог века

Косовско Поморавље – – браник православља

Косовско Поморавље је област на којој се кроз векове одигравају за српски народ важни догађаји, а у време средњевековне Србије представљало је значајан духовни и културни центар. Манастири и цркве, задужбине светих српских краљева (Бузовик (Бинач), Ваведење Пресвете Богородице-Убожац, Тамница у селу Речане, Свети Јован у селу Беривојце, Свети Спиридон код Прилепца, Манастир Пресвете Богородице у селу Божевице, Манастир Свете Варваре у Кметовцу, Драганац и други), знамените личности и надасве живописно и раскошно народно стваралаштво које у свом богатству и сјају живи и у данашњим неприликама, огледало су стања духа у Срба на овом простору.

Са географског становишта Косовско Поморавље представља својеврсну тромеђу Косова и Метохије, Јужне Србије (Пчиње и Јабланице) и Македоније. Простире се између планинског масива Скопске Црне Горе (Карадага) и Новог Брда, док га отвореност према Шар Планини природно надовезује на косовску котлину (Косово Поље). И данас су у употреби предеони називи установљени у средњем веку: *Ново Брдо, Горња Морава и Доња Морава* или *Изморник*. Треба

напоменути да су се ове области у то време, као и сада звале једноставно „Морава“.¹ Јован Цвијић бележи предање по коме је назив *Изморник* старији од назива *Горња Морава*, и до њега је дошло по некој изумрлој војној посади у месту Подграђе. Такође наводи како је чуо за предање да је *народ ове области изгинуо, јер се није хтео покорити Турцима.*²

До стварања сопствене државе Срби са овог простора ће служити Византији, доприносећи њеној економској и војној моћи. Стварањем српске државе у Рашкој, Косовско Поморавље долази у њен састав под жупаном Вуканом, који је 1093. године, дошао преко Врања и запосео ове крајеве све до Скопља. Овакво стање је било краткотрајно, пошто ће Византија након годину дана поново освојити ове крајеве. Крајем 1189. године Стефан Немања заузима пределе Горње и Доње Мораве, али их већ наредне 1190. године у рату са Византијом губи. У време владавине краља Стефана Првовенчаног Косовско Поморавље се налазило у саставу српске средњевековне државе, чије границе се временом померају ка југу и

¹ Franc Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Viennae: Apud guilelmum Braumüller*, 1858, 570-571.

² Јосиф Цвијић, *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије: с проматрањима у Јужној Бугарској, Тракији, суседним деловима Мале Азије, у Тесалији и Епиру*, књига 3, Београд: Српска краљевска академија, 1911, 1217.

истоку и већ за време краља Милутина (1282–1321) ова област долази у средиште државе, све до Косовске битке 1389. године. Након ње остаје у саставу вазалне Србије, све до пада Новог Брда под османлијску власт 1455. године.³

Након тога скоро сви манастири у Косовском Поморављу били су порушени, али јак и слободарски дух Срба Косовског Поморавља није препуштао своје светиње забораву. Верни народ долазио је тако на рушевине манастира Драганац и на остацима зидова палио свеће и молио се, надајући се слободи и бољем животу.

³ *Ново Брдо је најславнији средњевековни рударски град на Балкану који се развио од времена владавине краља Милутина. О реду у њему је бринула управа на челу са кнезом. У време кнеза Лазара Хребељановића на челу града је био кефалија, док је у време деспота Стефана Лазаревића постављен и војвода са највишом функцијом власти. Био је то косополитски град, јер се у њему привређивало са пуњом правном заштитом и слободом, на чијим улицама су се чули језици Срба, Саса, Јевреја, Дубровчана, Италијана и других. Најездом турских освајача почињу радови на утврђивању града, који је завршен у време деспота Ђурђа Бранковића. Ови радови су резултирали величанственом градском тврђавом која је већ на први погред деловала неосвојивом. У околини Новог Брда било је подигнуто низ мањих утврђења и насеља - Стражса, Прилепац, Призренец и друга. – Богомир Станковић, Српски венац Косовског Поморавља, Удружење Гњиланаца Кнез Лазар, Ниш, 1994, 34.*

*Једна од најстаријих фотографија
Манастира Драганца*

Легенда и назив манастира Драганац

У прелепој шумовитој долини Драганачке реке, удаљен од света, далеко од градске вреве, као и многи древни манастири, смештен је манастир Драганац посвећен Светим Архангелима Михаилу и Гаврилу, данас једини духовни центар у Косовском Поморављу. Налази се десетак километара северно од Гњилана, у подножју Новог Брда, на неколико километра од Прилепца, родног места кнеза Лазара, сада села Прилепнице које је настањено Арбанасима. Предање везује настанак манастира Драганац за време кнеза Лазара Хребељановића, чије је место рођења у непосредној близини манастира. Верује се да је манастир, као и село које је постојало око манастира, добило име по кћерки кнеза Лазара, Драгани.⁴ Кнез Лазар, према наводима Слободана Милеуснића, помиње овај манастир 1381. године у својој даровној повељи⁵ приликом оснивања

⁴ Јерођакон Варнава, *Хроника-Манастир Драганац*, Св.Кнез Лазар, бр.1 (41), Призрен-Грачаница, 2003, 114.

⁵ *Раваничка повеља* кнеза Лазара из 1381. године није сачувана у оригиналу. Међутим, веома је добро сачуван *Врднички препис* из XVII века. Текст повеље је врло лепо исписан тамном бојом, а почетна слова су зелена. У потпису су велика слова исписана зеленом бојом, а оквир је црвен. У

властелинства манастира Раваница.⁶ Међутим, постоје и друга мишљења око ктиторства манастира Драганца, па тако Милош С. Милојевић сматра да је манастир задужбина Константина Немањића, Милутиновог сина из другог брака.⁷ Постоји, такође, веровање да је манастир можда настало и пре кнежеве владавине, али да је близина Прилепца, родног места кнеза Лазара и снага његовог култа код српског народа допринела веровању и ставу да је Драганац кнежева задужбина.⁸

Тодор Станковић у свом путопису *Путне белешке по Старој Србији* овако описује манастир Драганац: *Црква је дивна а подигнута на развалинама старе цркве у 1868. год. Има једно кубе а посвећена је Св. Архангелу Михаилу и Гаврилу. Над вратима црквеним стоји овакав запис:*

горњем централном делу повеље насликан је Господ Исус Христос, а поред њега су два Анђела. На повељи се налази сребрни печат са позлатом на коме је лик кнеза Лазара са једне, а Исус Христос на престолу са друге стране. Повеља је изложена у Музеју Српске православне цркве у Београду.

– Изд. МС 196-200.

⁶ Слободан Милеуснић, *Светиње Косова и Метохије*, Нови Сад, Београд: Православна реч, Војноиздавачки завод, 1999, 170.

⁷ Милош С. Милојевић, *Наши манастири и калуђерство*, Београд: Код „Св. Саве“, 1881, 69

⁸ Милош Благојевић, *Територије кнеза Лазара на Косову и Метохији*, у Зборник Косова и Метохије, Косовска Митровица 2007, 15-16, <https://www.sanu.ac.rs/Izdanja/Kosovo/02MilosBlagojevic.pdf>.

† Основасја сеј Божествени Храм во имја Сабор Архангела Михаила и Гаврила, дозволенијем султана Азиса, благословенијем же Рашко-Призренскога Митрополита Г-на Г-на Мелетија 1868. Године месец март 10. ден.⁹

У Цариградском гласнику за 25. мај 1900. године стоји: *Чија је задужбина овај манастир, поуздано се не зна, али по предању, манастир је подигао Константин – син краља Милутина.¹⁰ У Календару Вардар за 1911. годину наводи се да је Константин, син краља Милутина на развалинама старог манастира, подигао дивну цркву и посвети је Архангелу Михаилу и Гаврилу.¹¹*

⁹ Тодор Станковић, *Путне белешке по Старој Србији*, Београд: Књижевни фонд Илије М. Коларца, 1910, 28.

¹⁰ *Наши дописи*, Цариградски гласник, 25. мај 1900, 2.

¹¹ *Вардар* 1911, 143.

Натпис изнад улаза у цркву Манастира Драганац

Драгана Хрећељановић

Драгана је највероватније била друга по старешинству међу ћеркама кнеза Лазара и кнегиње Милице. Име је добила по својој тетки Драгињи, (монахиња Теодосија), Лазаревој сестри, удатој за челника Мусу и мајци браће Мусића – Стефана и Лазара¹². Иначе, Драганина удаја за једног од чланова бугарске царске породице уследила је око 1386. године у време када је њен отац покушавао да придобије околне владаре и великаше преко династичких бракова и тиме припреми своју кнежевину за одсудне борбе са Турцима.¹³ Средњовековни извори нису сагласни око идентитета Драганиног младожење. Старији бугарски поменици кажу да се удала за сина цара Ивана Шишмана, Ивана Александра, док млађи поменици, као и византијски историчар Лаоник Халкокондил, бележе да је Драгана била удата за самог цара. Из тог произлази да је Драгана била друга супруга цара Шишмана. У *Синодику цара Борила*, једном од најстаријих поменика, помиње се само једна жена цара Ивана Шишмана, Марија, ћерка боляра Десислава. Познато је да је

¹² Миодраг А. Пурковић, *Ћери деспотра Лазара*, Мелбурн 1957, 67.

¹³ Раде Михаљчић, *Лазар Хрећељановић, Историја, култ, предање*, Београд 2001, 116-118.

Иван Шишман имао много деце, али, уколико је имао два брака, није јасно из ког брака су била ова деца.¹⁴

Ипак, ближе историјској истини је да би Драганин муж ипак пре могао бити Иван Александар, који је рођен око 1366. године, а Драганом се оженио око 1386. године. Важан аргумент у научној расправи о идентитету Драганиног мужа пружио је Ђорђе Сп. Радојичић који је истакао да се у документу датованом у 1395/ 6. годину (између 1. септембра 1395. и 1. септембра 1396. године) Сабор монаха светогорског манастира Светог Пантелејмона обавезао се монахињи Јевгенији – како се, по монашењу, године 1393. кнегиња Милица звала – да ће издржавати њених пет кћери у случају да нека од њих постане удовица. Другим речима, после 1. септембра 1395. свих пет удатих Миличиних кћерки (Мара, Драгана, Јелена, Теодора и Оливера) нису биле удовице. Уколико је документ прецизан, Драгана није могла бити супруга трновског цара Ивана Шишмана зато што је овај погубљен 3. јуна 1395. године по наређењу турског султана Бајазита I, јер да јесте, онда би се у документу манастира Пантелејмона Драгана третирала као удовица. Бајазит је, наиме, после изгубљене битке на Ровинама у Влашкој 1395, по повратку кроз Бугарску, погубио Ивана Шишмана, а његовог сина Ивана

¹⁴ Миодраг А. Пурковић, *Кћери деспота Лазара*, Мелбурн 1957, 68.

Александра одвео у заробљеништво. Иван Александар је у турском заробљеништву прешао у ислам, добио име Искендер и султан га је поставио за намесника Самсуна на малоазијској обали Црног мора. Александар (Искендер) је преживео грађански рат у Османском царству (1402–1413) и касније је постављен за намесника Смирне где је убијен 1418. у покушају да угуси устанак једне мусиманске секте. Драганина судбина после 1395/ 6. године није нам позната.

У историјској науци су мишљења о томе да ли је Драгана била удата за Ивана Шишмана или његовог сина Александра још увек су подељена.

Константин Немањић

Константин је највероватније рођен 1282. или 1283. године у другом Милутиновом браку, са ћерком владара Тесалије, Јована I Анђела (1271–1296), чије име није сачувано у изворима. Он је, након неуспешне побуне Стефана Уроша III Дечанског 1314. године и најкасније после смрти Милутиновог брата Драгутина (краљ Србије 1276–1282, краљ Срема 1284–1316) која се забила 1316. године, добио титулу *младог краља* и додељена му је на управу Зета, чиме је практично озваничен његов статус престолонаследника. У прилог томе иде и његов портрет у Грачаници, ковање сопственог новца, као и помињање уз Милутина на прилогу Цркви Светог Николе у Барију.

Милутин је сина Константина одредио као свог наследника, али су се након његове смрти 1321. године, Константинов брат Стефан Урош III и Драгутинов син Владислав, појавили као претенденти на престо краља Србије.

Стефан Урош III 1322. године крунисан је за краља Србије, након чега је, према писцу његовог житија, Григорију Цамблаку, понудио Константину да „прими друго достојанство царства, као други син“. Он је то одбио, уздајући се у снагу своје војске, у којој је било и страних

најамника. У сукобу Константинове снаге су поражене, део његових ратника је прешао на Стефанову страну а он сам је највероватније заробљен или убијен док је покушавао да се повуче са бојишта.

У неким хроникама забележене су приче о његовом сувором погубљењу, у којима свакако да има претеривања. Псеудодрокар наводи да је по Стефановој наредби закуцан ексерима за дрво, након чега је пресечен на пола, док Орбини наводи да је то урађено по наредби његовог брата од стрица Владислава, који га је ухватио. Постојала је чак и легенда да му је глава, по Стефановој наредби, одсечена и одрана, након чега је од ње направљен пехар из кога је он пио вино.

Након Константинове смрти, тело му је пренето и сахрањено у цркви светог Николе у Звечану, у коме се налазио један од дворова Немањића. Непуну деценију касније 11. 11. 1331. године, у Звечану је умро (по неким наводима је убијен) његов брат Стефан, који је ту затворен по наредби свог сина Душана, који га је збацио са власти неколико месеци раније.

Манастир Драганац кроз векове

У држави кнеза Лазара велики број исиха-
ста, монахоподвижника је нашао своје уточи-
ште. Они су обично живели у мањим монашким
заједницама које су понекад биле међусобно
повезане. Тада је и манастир Драганац, што
потврђују и најновија археолошка истраживања,
доживео свој процват.¹⁵ Падом Новог Брда 1455.
године долази до насиљног прекида монашког
живота, који ће бити обновљен тек у другој полу-
вини 19. века.

На темељима старе цркве, чија основа је би-
ла као и код других цркава у средњем веку три-
конхосна, у периоду од 1865. до 1869. године по-
дигнута је нова, о чему сведочи натпис изнад
западног портала манастирске капије.

Обнављање манастира Драганца дешавало
се у време почетка реформи у Османлијском цар-
ству започетих током прве половине 19. века,¹⁶ tj.
3. новембра 1839. године царским указом Hatihu-
majin (*Hatt-i Hümâyûn*), потписаним од стране
султана Абдула Мецида на тргу Гилхани (*Gülha-*
ne) подно зидина Топкапи палате, познатом као
Гилхански хатишериф, односно *Хатишериф од*

¹⁵ Поменута истраживања су новина.

¹⁶ Климе Џамбазовски, *Културно-општествените врски на Македониите со Срби во тек на XIX век*, Скопје, 1960, 26.

Гилхане. Био је то програм који је султан обзначио убрзо по ступању на престо, а проглашавао Мустафа Решид-паша, ранији амбасадор у Лондону, на темељима промена започетих у време владавине Махмута II.¹⁷

Основна начела Хатишерифа била су појашњена посебним Ферманом који је послат свим градовима и селима како би се јавно прочитало и са његовим садржајем се упознали сви царски поданици.¹⁸ Према уставном уређењу црквена питања решавала су се у домену Министарства правде.¹⁹ Промене су се одражавале на религиозни живот верских заједница у Царству. Закон је обезбеђивао сигурност проповедања вере свим царским поданицима и сигурност материјалне верске имовине. То је значило да нико нема

¹⁷ Прокламован је тако што је био прочитан пред представницима различитих слојева османског друштва и страним изасланицима, а потом штампан и по потреби превођен, те слат широм царства. Циљ овог програма био је убрзавање централизације и бирократизације царства, успостављање система пореза и намета, и нових метода обуке и очувања царске војске – Hemal H. Karpat, Transformation of the Ottoman State, 1789–1908, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 3, No. 3, Cambridge University Press, Cambridge 1972, 258.

¹⁸ Владимира Стојанчевић, *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. године*, Београд, Издавачко-штампарско предузеће ПТТ, 1971, 147.

¹⁹ Владимира Вучковић, *Организација Српске православне цркве у новим крајевима Кнежевине Србије после Берлинског конгреса*, Пирот, 2007, 48.

право да руши и скрнави постојеће храмове, да верске заједнице, уколико имају довољно чланова у својим насељима, имају права да без икакве препреке обнављају храмове, школе, болнице и гробља на оним местима на којима су се налазили и раније и према првобитним плановима. Уколико је било потребно градити према новим плановима, односно уносити промене у грађитељске подухвате, или градити објекте *ab novo*, да би пројекат био одобрен од стране Порте, тј. врло често од самог султана, прво је било потребно одобрење патријарха или највиших инстанци локалних власти. Ово се сматрало својеврсним привилегијама које су се односиле на све слојеве друштва које није било муслиманско и које је по закону било изједначено са њим.

Користећи се овим привилегијама покренута је обнова манастира Драганац. Обнову манастирске цркве је на молбу свештеника Димитрија Арсића из Страже и житеља околних српских села: Страже, Драганца, Станишора, Бостана, Зебинца, Станимира, Старевца, Јасеновика, Манишинца и Ваганеша помогао кнез Михаило Обреновић 1865. године, приложивши сто цесарских дуката *из суме овогодишњим буџетом одобрене за ванредне потребе целог правительства*.²⁰ Братска православна Русија је помогла обнову са 500 рубаља, а верни народ овога краја својим добротворним прилозима. Манастирска црква је

²⁰ Архив Србије, Министарство просвете, ф. IX 2274/1869.

обновљена у периоду између 1865. и 1869. године; као градитељи се спомињу Михајло Ђорђевић, Новак Исајиловић, Јован Јанчић – дунђери из Галичника.²¹

Манастирску цркву освештао је митрополит рашко-призренски Дионисије 14. априла 1900. године, о чему је извештавао Аритон Филовић на страницама *Цариградског гласника*. Митрополит Дионисије је у манастир стигао 13. априла, где је дочекан од двојице калуђера и мноштва народа из околних села. Сутрадан, 14. априла, Митрополит је уз саслужење свештенства извршио освећење манастира. *Народ је са сviју страна са планина непрестано силазио и окupљао се око манастира. Ја не памтим да сам икада толико света у моме животу видeo... При kraју службе Митрополит је изговорио народу врло поучну беседу у којој га је позвао да живи у братској љубави и слози, да љуби своју православну веру, да чува своје свете манастире који су му остали у аманет од својих славних предака, и да увек буде веран и одан Њ.И.В. Султану и његовим властима. Тога је дана скupљено од народа преко тридесет лира прилога овом светом храму.*²²

²¹ Милан Ивановић, *Прилози упознавању делатности сликара (зографа), дуборезаца, градитеља и донатора из Македоније на српским црквеним споменицима Косова и Метохије*, у Вардарски зборник, Српска академија наука и уметности, 2004, 169-185.

²² Аритон Филовић, *Освећење манастира у селу Драганица, Цариградски гласник* 4. маја 1900, 2.

Основа храма је крстообразна, са три изнутра кружне, а споља полигоналне конхе. Олтарски простор је за три степеника издигнут у односу на наос. Над средишњим делом наоса конструисана је купола. Кубе је конструктивно необично и димензија које нису у складу са остатком грађевине. Шестострани тамбур са прозорима постављен је на двоструко степеновано постолје, при чему су и на нижем били постављени прозори. Изнутра је ова конструкција остварена употребом тромпи. Црква је зидана од тесаних камених квадера, док је читава конструкција кубета изведена ритмичним слагањем опеке. На угловима грађевине примењен је зооморфни скулпторални украс попут оног који је коришћен у декорацији фасада цркве у Гњилану. Западна фасада посебно је брижљиво обликована. Уоквирена је каменим преплетом и украшена монументалном улазном конструкцијом. Централни део прочелја заузима монументална лучна конструкција у коју је смештен портал. Изнад улаза постављен је фриз састављен од три камена квадера на којима је клесани украс. На бочним квадерима клесани су по један орао, грифон и расцветали крст. Између њих у средини је квадер са украсом у виду двоглавог орла са круном, фланкиран серафимима. Изнад ове декорације налази се ниша у којој је била насликана слава храма, такође уоквирена каменим украсом. Украс нише чине стубићи који носе орлове међу којима је, на врху, мотив круне. Изнад лучне конструкције

ције у којој је портал, при врху затупљеног забата, налази се лучни прозор са отвором у облику крста, и над њим запис о изградњи храма.²³

Иконостас је рађен крајем 19. и почетком 20. века, а по свему судећи иконе су радили исти мајстори који су сликали иконе у гњиланској Цркви Светог Николаја Мирликијског. Према подацима из *Вардарског зборника*²⁴ могуће је да су иконе на иконостасу радили исти мајстори који су сликали иконе у гњиланској цркви Светог Николе, у првом реду македонски зограф Константин Јаковљевић, из Дебарског округа, из села Галичника. Током лета 1892. године Константин Јаковљевић је сликао иконе за иконостас цркве посвећене Сабору архангела Михаила и Гаврила у манастиру Драганац, што се може видети из записа на престоним иконама. Теже их је прочитати јер су у дну икона које се слабо види од саме конструкције иконостаса, с обзиром на то да су нешто веће од рама у који су уметнуте.

Зограф Константин Јаковљевић истиче се и као учитељ зографу Теофану Исаиловићу Буџароском, који је такође био пореклом из Галичника. У манастиру Драганцу, на иконостасу, чији је највећи део осликао Јаковљевић, налази се и неколико икона Буџароског, на којима се пот-

²³ Ивана С. Женарју, *Црквена уметност и верска обнова у рашко-призренској епархији (1839–1912)*, рукопис докторске дисертације, Београд, 2014, 117.

²⁴ Ивановић, 177–178.

писао као Буџаровић.²⁵ Тако се потписао и на једној икони из манастира Светог Прохора Пчињског, коју је насликао 1894. године, што је сматрано једним од његових најранијих радова. Ипак, са записа и сигнатуре на иконама у Драганцу, сазнајемо да су оне настале и раније. На икони Вајкрење Христовог са приложничким записом, сликар се потписао као *Теофан Буџаровић зограф*. У цркви манастира Драганца налази се и икона Сабора Светих архангела, која је, такође, дело Буџароског, са још једном варијантом његовог потписа – *Из руке Теофан Зугравчије од Деборско окружење од село Галичник 1894. мај, 10. дан.*²⁶ На иконостасу у Драганцу се налази и икона Светог Мина коју је Буџароски насликао 1897. године, што се види из записа: *Поклонио је ову икону Душан Аксић Трговац Гнилански 1897 7/20. Израдио Т. И. Буџароски.*

²⁵ Женарју, 120.

²⁶ Исто, 121.

Драганачко кубе

Престона икона Святых Архангела

Манастир Драганац као просветна жижа

У XIX веку у доба српског просветитељског и националног процвата, широм Косова и Метохије отварају се школе. У Гиланској кази отворене су школе у Ранилугу, Каменици и Петровцу и при манастиру Драганац. На захтев управе манастира и Школског одбора, школу је званично отворио митрополит Дионисије Петровић, септембра 1897. године. Ревизор манастирске школе 1898. године био је ондашњи свештеник из Митровице, Јанаћије Славковић, о чему је писано на страницама Цариградског гласника:

Овај храм посвећен сабору Архангела и Михаила, био је до прошле 1897 године до месеца септембра без школе. А како данас с малим изузетком нема манастира и црквама у којима не би било бар по неколико ученика у смислу поклисара (певача), то од септембра 1897. године при овом храму постоји српско-народна основна школа са више ђака, премда је у њој од пре 10 и више минутих година вазда био већи или мањи број ђака. Били су испити у овој школи баш на Видов дан, те су учитељ и ђаци осветили свој прошлогодишњи рад пред својим ревизовором г. Јанаћијем

*Славковићем.*²⁷ Из истог извора сазнајemo да је прве школске године ова школа бројала 30 ђака у два разреда, као и то да је због удаљености школе од села постојao један мали пансион за издржавање и обитавање школске деце. Као добротвор манастира помињe сe Усенин ага добротовор из Гилана, који је поклонио забран који ограничава наши манастир Драганац сa обе стране.²⁸

Јагош Ђилас, аутор више значајних публикација о школама на Косову и Метохији, о школи у Драганцу записао је: *Школа у Драганцу није дugo радила. Удаљен од села и бројних комуникација манастир је постао база српских четника који су преко границе упадали на ово подручје. Турска војска у потрази за њима често је навраћала у манастир и вршила претресе. Војници су злостављали монахе, због сумње да примају четнике и да им дотурају храну. Због тога се смањио број ученика и на почетку XX века школа је престала са радом. Он се после тога не спомиње ни у једном писаном извору све до краја турске владавине у овим крајевима.*²⁹

Године 1899. драганачки учитељ био је Михајло Костић, који је при Манастиру вршио и функцију појца и писара. *Он је 30. марта (1899. године) стражарно спроведен и одмах га ухапси-*

²⁷ Србин, *Манастир Драганац*, Цариградски гласник 27. августа 1898, 3.

²⁸ Исто, 3.

²⁹ Јагош Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912.* Приштина, 1969, 143.

ли, на испиту су га питали зашто предаје у манастирској школи, кад нема дозволе од меарифа. Михајло је одговорио да у манастиру нема школе, према томе није било потребе ни тражити дозволу, и да је он неколицини сироте деце, који су у манастиру на исхрани, предавао црквено појање. После овога су га питали, како се усуђује носити сељачку ношњу која се само у Србији носи, нашто је одговорио да он и не зна да се та ношња носи у Србији. Он је носи зато што је она лепа за око. Одмах су му свукли митран и јелек и задржали у суду, а њега су на јемство Косте Поповића, иконома, пустили, али с тим да не сме нигде ићи из Гнилане. Тако је Михајло без икакве кривице изгубио службу и зараду у манастиру.³⁰

После одласка учитеља Михајла Костића, драганачки учитељ 1900. и 1901. године био је Ђорђе Јаковчевић, који је 1902. године био учитељ у оближњем селу Бостане.³¹ Овај вредни учитељ, а потом и свештеник, често је нападан, 26. јуна 1902. године *Арнаути* су напали на учитеља Ђорђа Јаковчевића, прислонише му мартинку на прси, хтедоше га убити, и то само зато, што учитељ не знаде казати где се налази клисар Павле, јер су га тражили да од њега данак наплате.³²

³⁰ Бранко Перуничић, *Писма српских конзула из Приштине (1890-1900)*, Београд, Народна књига, 1985, 406-407.

³¹ *Наши дописи, Бостане, Гњиланска каза, Ноов Брдо, 18. јануара*, Цариградски гласник, 7. јануар 1902, 3

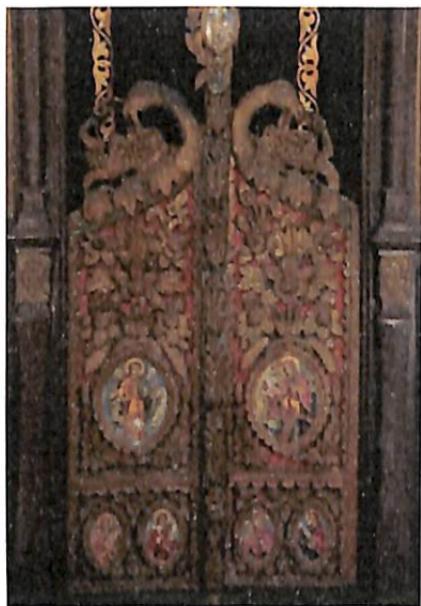
³² Бранко Перуничић, *Зулуми ага и бегова у косовском вилајету (1878-1913)*, Београд, Нова књига, 1989, 271.

Иконостас Манастира Драганац

Иконостас деталь

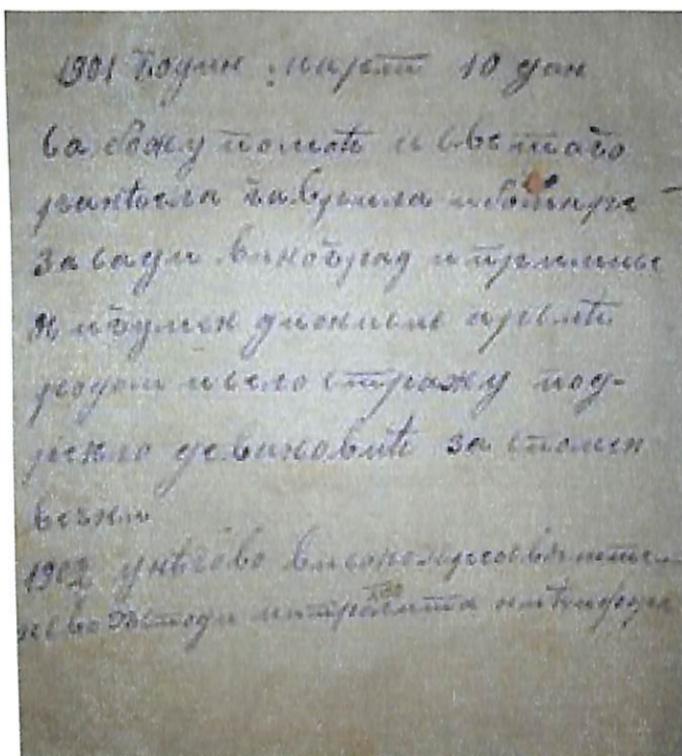
Царске двери

Монаштво манастира Драганац кроз историју

Због бурних догађаја из прошлости Косова и Метохије, препуних страдања, о многим православним светињама, као и о манастиру Драганцу, није сачувано много писаних трагова. Оно што зnamо јесте да је први настојатељ обновљеног манастира био свештеник Димитрије Арсић, у монаштву Дионисије, родом из оближњег села Стража. У Јеванђељу које се чува у Драганцу стоји следећи запис: *На 1896. година, јули 29. дан, аз попа Димитрија Арсића родом из села Стражу, парох бостаначке цркве 32 лета и то бил сам за свештеника рукоположен од господина митрополита Мелентија 1864. година 16. децембра, а за јеромонаха од господина Дионисија за манастир Соколицу наја митровачка 1896, јуни 29. Премештен бих на 1897. у манастир Драганац; знано буди не затеко од воћа ништа, пресадено је са Божју помоћ насади штаве пожевке, и другима вочичи налазив око манастира. Настојатељ игуман Дионисије Арсић у Драганцу 1897. година јули 12 дан.*

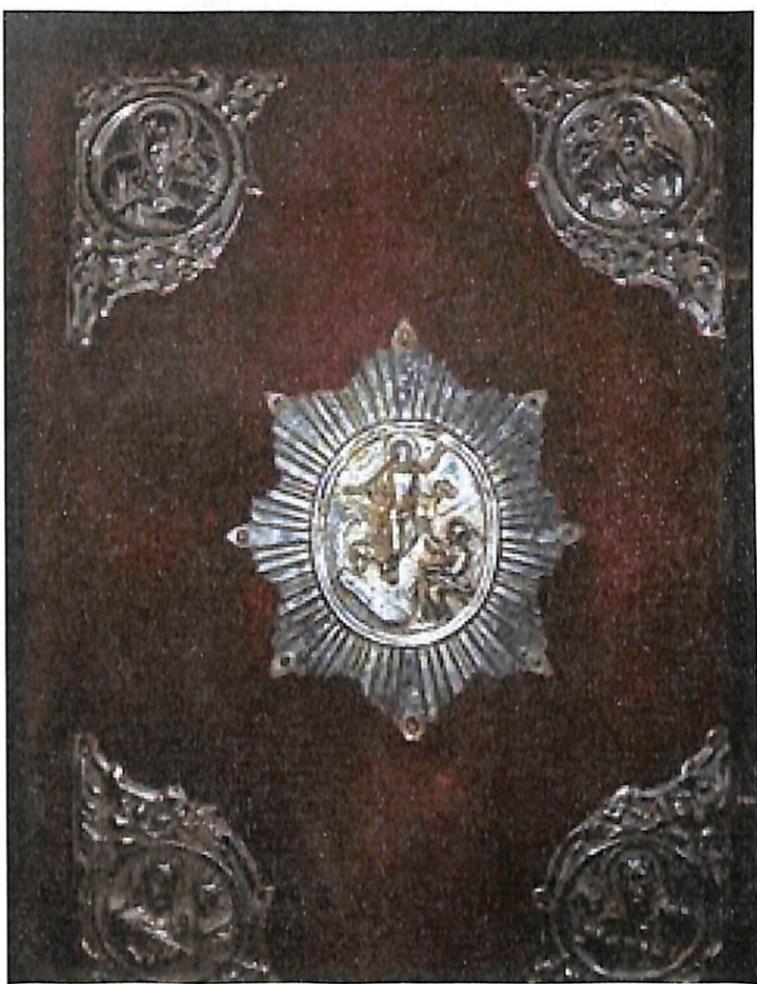
О архимандриту Дионисију писао је и Тодор Станковића, приликом своје посете Драганцу: *У манастиру овоме нашао сам као домаћина јеромонаха Дионисија, који је родом из села*

Страже, које није далеко од манастира. До лане је био поп, па како је остало удов, то га је митрополит рашко-призренски Дионисије замонашио и пре десетину дана упутио у манастир Драганац за старешину. Јеромонах Дионисије изгледа ми врло миран и веома љубазан човек, те се је од њега надати, да ће бити од користи манастиру.³³

Запис игумана Дионисија на Престоном Еванђељу
из 1901. године

³³ Станковић 1910, 28.

Престоно Еванђеље из 1901. године

Године 1878, поп Димитрије је потписник Молбе Срба из Гњилана и околине, упућене краљу Милану Обреновићу, да желе да живе у Кнежевини Србији.³⁴

До 1900. године сабрат манастира Драганца био је синђел Михајло Радојевић, који је потом постављен за настојатеља Манастира Светог Архангела у Бузовику (Бинчу) код Витине, о чему нас извештава *Цариградски гласник*, у тексту који потписује *Горњо-Моравац*.³⁵

Приликом израде првог шематизма Рашко-призренске митрополије, који је објављен у београдском календару *Српска црква* за 1910. годину, поред архимандрита Димитрија, као сабраћа се наводе јеромонах хаџи Неофит³⁶ и монах Никанор.³⁷ У архиви Епархије рашко-призренске 1931. године као настојатељ манастира помиње се јеромонах Партелије Паркаић, без других података о братству.³⁸

³⁴ Задужбине Косова, 2016, 696-698.

³⁵ Цариградски гласник, 14. маја 1900, 2-3.

³⁶ Бивши свештеник гњилански Никола Катанић, у монаштву Неофит. Замонашен у исто време кад и свештеник Димитрије Арсић, у монаштву Дионисије. – *Рашко-призренска Митрополија*, Цариградски гласник, 1.августа 1896, 121.

³⁷ Гласник, службени лист Српске Православне Цркве, Београд фебруар 1987, 46.

³⁸ АЕРП, Старешина манастира Драганац, Извештај духовном суду, 10.03.1931.г.

Вршилац дужности Настојатеља Манастира Драганац 1934.³⁹ и 1935. године,⁴⁰ био је оближни парох бостански Михаило Радојевић, 1936. године за настојатеља је постављен јеромонах Севастијан Милосављевић.⁴¹

Највише биографских података, као и података о стању манастира, налазимо у време игумановања Руза Григорија Портанског од 1937. до 1949. године.⁴² Гордеј, како је било световно име оца Григорија, био је син руског свештеника. Рођен је 3. јануара 1882. године у Ворожиловграду, Екатеринској губернији у Русији.

Завршио је *Екатеринословску духовну семинарију* 1901. године, стекавши степен *студент*. Године 1906. дипломирао је на *Демидовском Правном Лицеју* у Јарослављу.⁴³ До 1914. године био је првостепени судија Екатеринословског Окружног суда. Иако није био везан војном обавезом, пошто избија Први светски рат, 1914. године, оставља свој положај и жену са четворо деце и као добровољац одлази у рат. Као

³⁹ Црква, Календар Српске православне цркве за 1934. годину, 73.

⁴⁰ Црква, Календар Српске православне цркве за 1935. годину, 61.

⁴¹ Црква, Календар Српске православне цркве за 1936. годину, 50.

⁴² Највише биографских података налазимо у Некрологу у *Гласнику*, службеном листу Српске Православне Цркве, Београд, септембар 1967, 194.

⁴³ АЕРП, Кондукт листа јеромонаха Григорија Портанског, 23. 06. 1936.г.

војник био је распоређен у другом Лајб-Гусарском Павлоградском пуку цара Александра III, у бригади кнеза Арсена Карађорђевића, где је провео ратне 1915., 1916. и 1917. године. За ратне заслуге одликован је *Крстом Светог Ђорђа IV* степена.⁴⁴ У међуратном периоду користећи се псеудонимом *Г.И.Вердунски* објавио је три романа на руском језику: *Мучење правде*, (Нови Сад, 1925), *Три сусрета* (Нови Сад, 1931) и *Прекрасна Јелена* (Нови Сад, 1937).

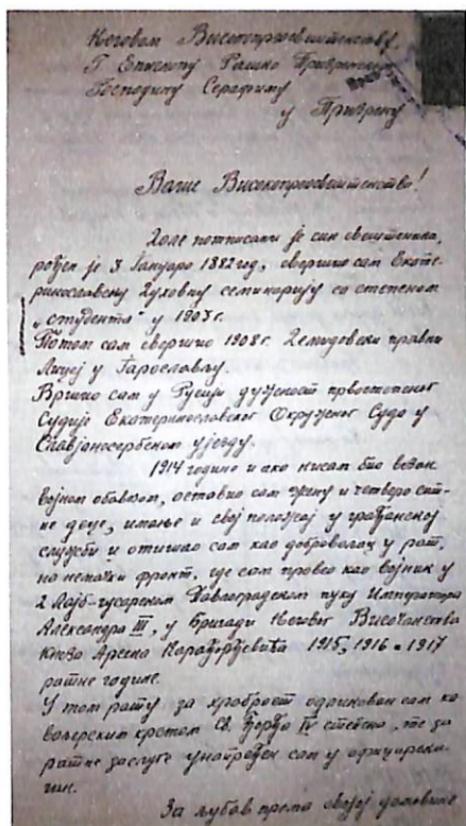
*За љубав према својој домовини и нашој светој православној вери, која је дубоко усађена мојој души од мојег оца, морао сам напустити свој дом и потражити себи другу домовину, за коју сам изабрао себи 1920. године, братски народ Сербе.*⁴⁵ Монашки постриг примио је у манастиру Горњак (Епархија браничевска) на Божић, 1935. године. На празник Обрезања Господњег 14. јануара исте године, у Саборној цркви у Пожаревцу рукоположен је у чин јерођакона, а шест месеци касније, 14. јула у манастиру Горњак у чин јеромонаха. Године 1936. јеромонах Григорије прелази у манастир Драганац,⁴⁶ где је поста-

⁴⁴ АЕРП, Гордије Портански, Молба Епископу рашко-призренском Г.Серафиму ради пријема у клир, 30.06. 1931.г.

⁴⁵ Исто.

⁴⁶ АЕРП, Епископ браничевски Венијамин-Епископу рашко-призренском Серафиму, Канонски отпуст за јеромонаха Григорија Портанског, 29/16.04.1936.г.

вљен за настојатеља,⁴⁷ потом и пароха бостанског.⁴⁸

Рукопис оца Григорија Портанског

⁴⁷ АЕРП, Епископ рашко-призренски, Јеромонах Григорије Портански постављен за настојатеља Манастира Драганац, 17/4.08. 1936.г.

⁴⁸ АЕРП, Епископ рашко-призренски, Јеромонах Григорије Портански привремено опслужује парохију у Бостану, 23/10. 10.1936.г.

У току Другог светског рата, отац Григорије редовно извештава црквене власти о страдању манастира, па тако крајем августа 1942. године пише: *У Октомбру месецу 1941. г. у шуми непознати лопови укради манастирске волови, који кошта сад по пијачној цене седамхиљада лека. Ниву „Плужину“, која унесена у манастирску тапију и која била сопственост манастира сад признају за своју чланови фамилији Шукрији Ибрахимовића - Гњиланског трговца – опанчара.*⁴⁹ Истовремено је упутио Црквеном суду у Призрену Извештај о ратној штети причињеној манастиру, наводећи да је септембра 1941. Поднео тужбу префекту против узурпатора манастирских њива и шуме, који су се позивали на своје право по турским тапијама, као и тужбу префекту Мехмед Али-бег Еминију против Хамдије Ибрахимовића и Хатема и Реџепа Раденчана који су укради манастирске волове. У извештају о поменутој тужби отац Григорије каже: *Ову тужбу префект са својим мишлењем предао Команданту италијанских карабинера, који по њеј не само ништа није учинио, обрнуто, позвао мене и адвоката Газима Макреша, добро опсочвао нас и угрожавао затвором. Зликовци били хитно ослобођени, пошто ја и Газим Макреш*⁵⁰

⁴⁹ АЕРП, Старешина Манастира Драганац – Извештај Црквеном Суду, 30.08.1942.г.

⁵⁰ Овог Албанца отац Григорије у Извештају Епархијском Управном Одбору Епархије рашко-призренске од 07. августа 1945. године назива „благородним човеком“, пошто је у

*приморани били одрицати се од тужби, због насиља од стране окупатора и његових верних и оданих сарадника братјев Ибрахимовића из Гњилана.*⁵¹

Поред Арнаута који су редовно секли шуму и наносили штету манастиру, он апострофира и чињеницу да су то исто чинили и Срби: *Није само Шиптари криви за штету манастирској шуми, а криви и братја Срби, јер секли и возили шуму по наређењу Албанској власти обично Срби из села: Макреиш, Драганац, Кусце, Станишор, Коретиште, Шилово и секли свирепо, у ред, јер увек журили и не имали времена да сече прописно, да би сачували од пропasti манастирску шуму. Нека им Бог опрости!*⁵²

току Другог светског рата редовно обавештавао оца Григорија о успесима руске војске на немачком фронту, и како каже „и овим давао мени снагу, да издржим, као старешина Манастира и пастир Божји до краја, сва искушења. Одрицања и патњи са поверијим мени српским православним народом. Хвала љему!“ - АЕРП, Старешина Манастира Драганац – Епархијском Управном Одбору епархије рашко-призренске, 07.08.1945.г.

⁵¹ АЕРП, Старешина Манастира Драганац – Епархијском Управном Одбору епархије рашко-призренске, 11.08.1945.г.

⁵² АЕРП, Старешина Манастира Драганац – Епархијском Управном Одбору епархије рашко-призренске, 07.08.1945.г.

Суду Општине Босанке
То сјане

Ибрахимовић Шукрија, тако звана „Раденчанин“ данас посекао је „Забрану“ и је шута око мајстирске ниве „Гучуџић“
(10) великих клаја дрвета и однос у Ремилане
Манастир Драгануц по иву „Гучуџић“ и шуту око има тапију, а стари ^{други:} г. Мурат и Фајрула ^{Гучуџић}
Рамо ^{бака} ћеби из сивета Макреша, као и Јо-
на Александријски из Гарђег Макреша подсеје пот-
верђују, да горе поменуто манастирско добро
припадало манастиру Драгануцу још од тур-
ског доба. —

Чимо поим Вае хијно решими:
коју припада нива „Гучуџић“ и шута
око и Забранито беззаконју сечу мана-
стирске шуте.

Чимо

Иштван Григорије

Једна од многобројних тужби оца Григорија,
игумана Драганца

САНКЦИЈА ВРЕДНОСТИ ДОДАВАЊА

40.

Записак

452

Епархијском Управном Суду, у
Епархији Рашко-Призренској

Београд

Приједор

У вези Вашег акта бр. 33 од 19. јула
1945., гасци тије је упутили Вам исуђивање, датовано
и документован извештај о чинујућој штети, коју
предсторно је ведени тенц шамбасијар Зогранац.

У приложеном записнику тачно и
јасно указана је учинена манастиру штета,
као обнажени и сва лица и чланови, који извршили
обу штету. При записнику налази се и овој војни
документ, као, па пример, о призначаји Албан-
ском Судом српску тапију на уделочено мајче 19.
тигреко имење: Зогран, иви, иви вар и зрут, а и при-
ложене узакените петим Судом српска тапија на 21.22.
Албанском језику.

Због овог главни кривија зетирајо 2, 3, 4,
Битна одговоран не само чинећи то, но и 18.
Кривично за самоволну склоностају у року
од три године манастирској штети, као и општар
шукрија Ибрахимовић, који и даје тако бећ Суда

Уводни део Извештаја о ратној штети
током Другог светског рата

Према *Записнику Народно-глободилачког одбора* села Драганац од 7. августа 1945. године, ратна штета причињена манастиру током Другог светског рата износила је 258.530 предратних динара. Обраћајући се Срском народном одбору среза гњиланског, 20. јануара 1947. године, отац Григорије пише: *По цену свог живота под окупацијом сачувао сам манастирски забран у површини од 200 хектара.*⁵³

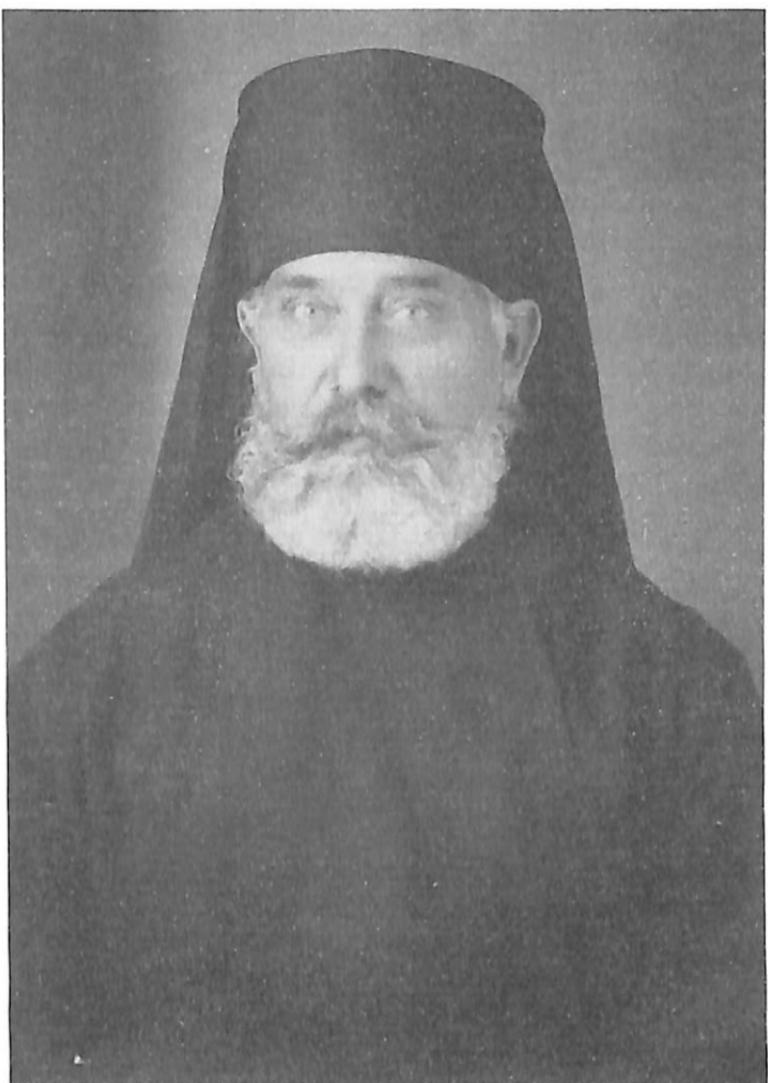
Године 1948. у Драганцу су боравиле четири монахиње из порушеном Манастира у Бузовику (Бинчу),⁵⁴ које после стварања основних услова за живот прелазе у Бузовик.

Отац Григорије задржао се у манастиру Драганац до 1949. године, када прелази у Епархију пакрачку и служи као парохијски свештеник у месту Брачевци. На предлог Епископа бачког Емилијана Свети Архијерејски Синод 1955. године оца Григорија одликује чином архимандрита, највећим чином у монаштву.⁵⁵

⁵³ АЕРП, Старешина Манастира Драганац – Срском народном одбору у Гњилану.

⁵⁴ АЕРП, Старешина Манастира Драганац – Епархијском Управном Одбору епархије рашко-призренске, 30.11. 1948..г.

⁵⁵ Године 1959. опет се враћа у браничевску епархију, где је кратко време обављао дужност духовника манастира Манастире (код Деспотовца) и опслуживао манастирску парохију, да би 1961. године прешао на парохијску дужност у Баричу код Голупца, где је и пензионисан. Овај знаменити монах упокојио се 16. августа 1967. године у пожаревачкој Градској болници. Сахрањен је на Пожаревачком гробљу. – Гласник - службени лист Српске Православне Цркве, бр. 9, 1967, 194.

*Игуман Манастира Драганац
отаџ Григорије Портански*

Од 1949. до 1952. године дужност старешине манастира Драганац обављао је јеромонах Јустин Вучковић. Након што је постављен за пароха кијевско-долачког у Архијерејском намесништву пећком, за вршиоца дужности старешине манастира именован јеprotoјереј Перко Ђиповић, архијерејски намесник гњилански.⁵⁶

У периоду од 1954. до 1955. године настojатель манастира Драганац био је бивши духовник манастира Грачаница, protосинђел Герасим Јуришић.⁵⁷ После одласка о. Герасима његов сабрат јеромонах Нифонт Јевремовић⁵⁸ остаје у Драганцу од 1955. до 1960. године, обављајући дужност парохијског свештеника у оближњем селу Боста-

⁵⁶ АЕРП, Епископ рашко-призренски – Архијерском намеснику у Гњилану, 31. 12. 1952.г.

⁵⁷ Герасим Јуришић рођен је 1908. године у Бачкој Паланци, а монашки постриг је примио у манастиру Рача на Дрини.⁵⁷ Од 1939. до 1941. године био је наставник у монашкој школи у Дечанима где је предавао Црквено право, Математику и Појање. У тадашњем црквеном часопису *Весник* објављивао је веома запажене радове и преводе беседа Светог Јована Златоустог. Назад, године 1955. прешао је у манастир Суводол, Епархије тимочке и тамо остао све до 1972. године, када одлази у манастир Буково, где је и завршио овоземаљски живот, преселивши се у вечност 1977. године. Сахрањен је у порти манастира Буково.

⁵⁸ Предање, очувано међу становницима Ново-брдског краја, каже да је о. Нифонт пре монашења био високи официр на двору краља Александра Карађорђевића, и да се након краљевог убиства повукао из јавног живота и посветио Богу. – *Манастир Драганац*, приредио Милорад Миња Филић, Ваљево 2006, 37.

не. Одлуком Епископа рашко-призренског Павла (Стојчевића), Нифот Јевремовић је 1960. године постављен за духовника Манастира Грачанице и в.д. пароха Грачаничког.⁵⁹ Сабрат Манастира Драганца до 1960. године био је и јеромонах Леонид Божић.⁶⁰

Одлуком Епископа рашко-призренског 1960. године за намесника Манастира Драганац постављен је јеромонах Мирон (Божовић), в.д. пароха Гораждевачког.⁶¹

Због болести одлази 1969. године у Високе Дечане, а потом бива и сабрат манастира Лепавина. Отац Мирон се упокојио у Господу 29. јуна 1979. године, у манастиру свог монашког пострига Високим Дечанима, где је и сахрањен.⁶²

У време боравка јеромонаха Мирона у Драганцу, дужност стрешине Манастира обављао је угледни гњиланскиprotoјереј Перко Ђиповић. У том својству протереј Перко склапа Уговор о

⁵⁹ АЕРП, Епископ рашко-призренски – Црквеном Суду Еапхије рашко-призренске, 12.08.1960.г.

⁶⁰ Упокојио се 7. априла 1960. године у Гњиланској болници, а сахрањен сутрадан 08.04.1960. године на градском гробљу. Опело је извршио Архијејерски намесник гњилански protoјереј Перко Ђиповић, о чему је и известио надлежне црквене власти.. – АЕРП, Архијејерски намесник гњилански-Црквеном суду, 09.04.1960.г.

⁶¹ АЕРП, Епископ рашко-призренски – Црквеном Суду Еапхије рашко-призренске, 12.08.1960.г.

⁶² Поводом годишњице, јеромонах Мирон (Божовић), сабрат Манастира Лепавине, Православље – новине Српске Патријаршије, бр. 317. 1. јун 1980, 15

закупу са Општинском одбором Црвеног Крста општине Гњилане, којим се на тројодиšњи закуп издаје део манастирског конака за смештај Дечјег летовалишта, уз месечну кирију од тадашњих 13.000 динара.⁶³

Од 1971. године манастир је био запуштен и без монаха, а о Источном петку или Светлом петку и на дан Светог Архангела Гаврила у манастиру су богослужили гњилански свештеници, којима је и припадала парохија у селима око манастира.

⁶³ АЕРП, Ugovor o zakupu, 25. 061965. г. Потписници: пројектор Перко Ђиповић, Потпредседник Општинском одбором Црвеног Крста општине Гњилане Светозар Р.Поповић и Секретар Мухарем Шерифи.

Обнова ду^ховног све^{ти}оника Косовског Поморавља

Обнова манастира започела је 1997. године доласком јеромонаха Серафима Стефановића⁶⁴ из манастира Свети Врачи у Зочишту. Његовим трудом извршена је електрификација цркве и конака. Приликом обиласка стручног саветника Покрајинског Завода за заштиту споменика културе из Приштине, примећено је да је дошло до промена, поред електрификације цркве, *измештене су камене подне плоче са средишњом каменом розетом и два камена свећњака, постављена бетонска подлога као привремена за подно грејање, уљаном бојом обојен сокл у унутрашњости цркве, дрвена преграда иконостаса обојена смеђом бојом, иконе иконостаса превентивно очишћене алкохолом.* Како се манастир Драганца као изу-

⁶⁴ Отац Серафим је после одласка из Драганца био духовник Манастира Девич, у Дреници, општина Србица. *Припадници ОВК су упали у манастир Девич 10. јуна и остали до 12. јуна (1999. године), до долaska француског КФОР-а, и три дана пљачкали манастир и малтретирали монахиње и јеромонаха Серафима, који је тучен у олтару цркве, тако да је крварио од повређених зуба и вилице.* – Меморандум о Косову и Метохији Светог архијерејског сабора Српске православне цркве, Београд, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 2003, 135.

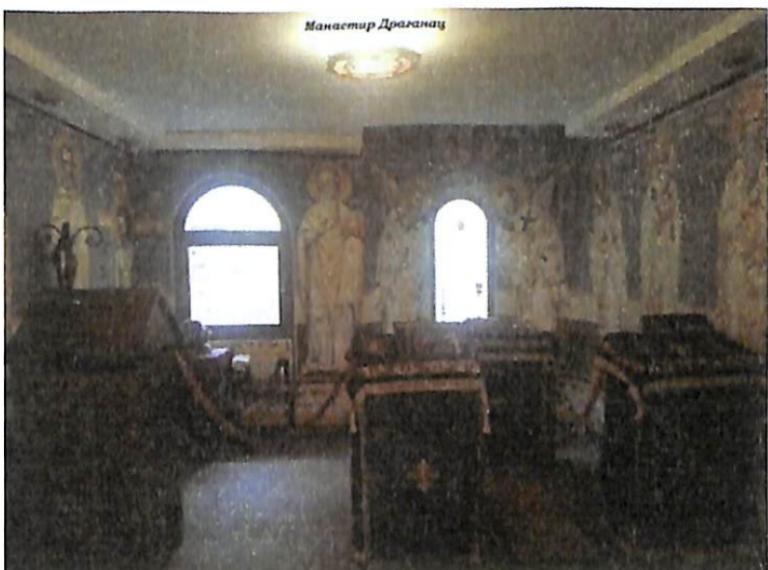
зетно вредан објект налази под заштитом државе, неопходно је упозорити сопственика (СПЦ, односно Рашико-призренску епархију) да је дужан у случају преузимања мера техничке заштите и радова на културном добром обратити се надлежном Заводу за заштиту споменика културе у Приштини.⁶⁵

Од 1999. до 2011. године настојатељ манастира био је бивши дечански монах Кирило Ђурковић, који је подигао запустели Драганац. Он своје тиховање чини у тешким временима по српски народ: У манастиру, око којег су се током 1999. године увек велико врзмали шиптарски терористи, био сам сам, али нисам желео да га напустим. Молитвама сам побеђивао страх. Да њу сам радио, причао сам са собом и повремено галамио и наводно дозивао некога, а ноћу палио сва постојећа светла како бих оставио утисак да је светиња пуна монаха,⁶⁶ испричао је отац Кирило када је 2012. године доспео у жижу јавности након акције Вечерњих новости, *Најплеменитији подвиг године*. Уз свесрдну помоћ бројних верника, али и матице, Републике Србије, јеромонах Кирило, као игуман и настојатељ ове светиње, започиње обнову манастира. У том пе-

⁶⁵ АЕРП, Марко Миљановић, стручни сарадник Завода – Покрајински Завод за заштиту споменика културе, Приштина, г. Стојану Костићу, директору, 11.06.1998.г.

⁶⁶ Zečević D., *Jeromonah Kirilo sačuvao svetinju*, www.novosti.rs/vesti/.../aktuuelno.293.html:405693-Jeromonah-Kiril-sacuvao-svetinju

риоду сазидан је конак, а потом и једна по једна зграда, тако да се Драганац утврђује. Отац Кирило је тако сазидао укупно седам зграда укупне површине око три хиљаде квадратних метара: поред цркве, урушеног старог конака и тристоletног храста никao је нови конак, звонара, зграда за госте, прилази, капија и башта. У оквиру манастирског комплекса који је опасан зидовима у стилу старе средњовековне, постоји и параклис уз трпезарију који је посвећена Преподобном Јустину Ђелијском.

Унутрашњост манастирске капеле

Стари конак манастира Драганац где је основана једна од првих школа у Косовском Поморављу

Манастир Драганац данас

Године 2011. благословом Епископа рашко-призренског господина Теодосија за помоћника настојатељу Кирилу постављен је јеромонах Иларион Лупуловић⁶⁷, сабрат манастира Високи Дечани. Не желећи да се сложе са овом одлуком јеромонаси Кирило и Игњатије напуштају манастир и одлазе бившем и рашчињеном епископу Артемију, прикључујући се његовој паро-синархоги. У вези са тим случајем братство манастира је 1. јуна 2015. године издало следеће Саопштење:

„Осећамо дужност да, са тугом и болом, обавестимо вернике наше Цркве, посебно оне који живе у Косовском Поморављу, да је дугогодишњи настојатељ Манастира Драганац, протосинђел Кирило самовољно напустио своју монашку обитељ и кренуо путем расколничке секте коју предводи бивши Епископ рашко – призренски Артемије који је лишен монашког чина и изопитиен из Цркве. Протосинђел Кирило, већ дуже време, истрајава у непослушности Епископу Теодосију и настојатељу Манастира Драганац,

⁶⁷ Иларион Лупуловић је широј јавности познат као талентовани српски глумац и музичар Раствко Лупуловић, који на врхунцу славе и популарности, 1996. године одлази у манастир Високи Дечани, где постаје искушеник.

јеромонаху Илариону, будући духом везан за поменуту секту коју предводи Марко Радосављевић (изопштени монах Артемије) са којим је литургијски саслуживао прошлије године а због чега му је, од стране Епископа Теодосија, дата забрана свештенодејства ван свог матичног манастира. Ову забрану отац Кирило је нарушавао више пута а са братством манастира, које броји четири монаха и четири искушеника, није успевао да успостави однос заснован на братској љубави и поверењу. Током треће седмице Часног Поста, отац Кирило је отишао, по договору, у Београд ради лечења. Вративши се са лечења дошао је у Манастир Драганац да би у њему провео само једну ноћ и сутрадан га поново самовољно напустио. Од тада борави у кућама верника у Косовском Поморављу, представљајући се као прогнаник. Молили смо га, у више наврата посредно, а једном приликом и лично, да се врати у свој манастир, око кога се посвећено трудио протеклих година и да својим поступањем не ствара смутњу у народу.

Пошто је Отац Кирило поручио да нема намеру да се враћа у Манастир Драганац, него да намерава да се настани у приватој кући негде у Косовском Поморављу, братство манастира је, ненасилно, ушло у његову собу у намери да је среди, прибојавајући се, уједно, евентуалне хаварије коју су могле да изазову оглојене електро – инсталације у овој пренатрпаној просторији која је скоро два месеца била закључана. Све је

учињено одговорно и савесно: гардероба је опра-на, књиге, документа, иконе и остали предмети су систематски сређени и запаковани, док је новац, који је том приликом пронађен, комисијски пописан и прослеђен на чување у епархијску бла-гајну. У међувремену су, на електронским медији-ма, објављене фотографије Оца Кирила како саслужује са раишчињеним епископом Артемијем и пртпадницима његове секте, што је додатно ослабило наду да ће да се врати у Манастир Драганац и у канонски поредак Цркве. Недавно је Оцу Кирилу изречена забрана свештенодејства и позив да се приклони Светој саборној и апостол-ској Цркви и њеном канонском Епископу раишко – призренском Теодосију.

Овом приликом молимо наше вернике да имају на уму чињеницу да протосинђел Кирило нема благослов да врши било какву свештеничку службу те да би учествовање, на било који начин, у свештенодејству које он врши било на духовну штету уместо на благослов. Молимо се Богу за оца Кирила, који је протеклих година, својим присуством, храбрио наш верни народ у Косовском Поморављу да остане на својим огњиштима и уз своју Цркву, да не заврши лоше оно што је добро започео јер: „Који претрпи до краја тад ће се спасти.“⁶⁸

⁶⁸ <http://www.eparhija-prizren.com/sr/saopstenja/prenosimo-saopstenje-bratstva-manastira-draganac>

После Кириловог одласка јеромонах Иларион Лупуловић је постављен за игумана, који започиње обнављање манастира у духовном и грађевинском смислу. Стари конак је реновиран, додате су нове келије и саграђене радионице за монахе. Тренутно су у току радови на унутрашњем уређењу конака. Данас поред цркве манастир има и капелу посвећену Преподобном Јустину Ђелијском, која се налази при трпезарији. Осликали су је иконописци Анастасије Радовић и Вук Дабетић. При манастиру је основана уметничко – занатска радионица у којој се, протеклих година, израђивао црквени мобилијар од камених маса као и дуборезни крстови и иконе, те миришљави тамјан. Важно је напоменути да су радови на уређењу манастирског комплекса донели и нова изненађења. Монаси Драганца сведоче да су, на ужем потезу око манастирске цркве, приликом радова на дренажном слоју, где-год би радници дубље зарили ашов, наилазили су на људске скелете, често веома добро очуване. Положај костију упућује на то се ради о земним остацима монаха који су кроз више векова сахрањивани ту, крај цркве, следствено својим заслугама.

*Архимандрит Иларион,
игуман Драганића од 2011. до 2022. године.*

*Звоник у манастиру у току обнове
манастирског комплекса*

Манастир се, упоредо са радовима на комплексу грађевина, духовно обогаћује новим монасима-молитвеницима. Године 2012. уочи манастирске славе, 25. јула, Епископ рашко-призренски Теодосије у чин мале схиме замонашио је Ђорђа Апостоловића, давши му монашко име Јустин, по преподобном Авви Јустину Ђелијском, а 29. јуна 2014. замонашио је и искушеника Предрага чином расе и камилавке, давши му при том монашко име Лазар по светом великомученику Лазару Косовском. Године 2017. у току бденија уочи манастирске славе – празнике Светог Архангела Гаврила 26. јула, Епископ рашко-призренски Теодосије замонашио је искушенике овог манастира Риста и Велимира, који су добили монашка имена Јаков (по Светом Јакову Персијанцу) и Јоаким (по Светом Јоакиму Осоговском).⁶⁹

На редовном заседању Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве, одржаном од 15. до 22. маја 2022. године, игуман манастира Драганац, високопреподобни архимандрит Иларион (Лупуловић) изабран је за викара Његове Светости Патријарха српског Господина Порфирија, са древном титулом Епископ новобрдски.

На Светој архијерејској литургији, 20. Новембра 2022. године у Храму Светог Саве на Врачару коју је служио његова светост патријарх

⁶⁹ <http://www.eparhija-prizren.com/sr/vesti/u-manastiru-dragan-cu-dva-iskusenika-primili-monaski-cin>

српски Порфирије са архијерејима и свештенством, обављена је хиротонија изабраног епископа новобрдског Илариона.

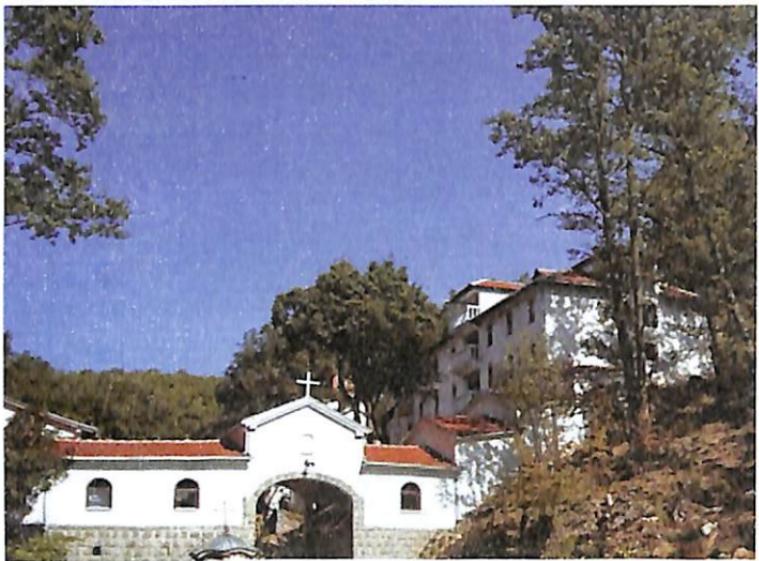
Чин наречења изабраног епископа обављен је 19. новембра у Саборном храму Светог архангела Михаила у Београду.

Монах Јустин настојатељ Манастира Драганац

Манастирски комплекс, поглед из ваздуха

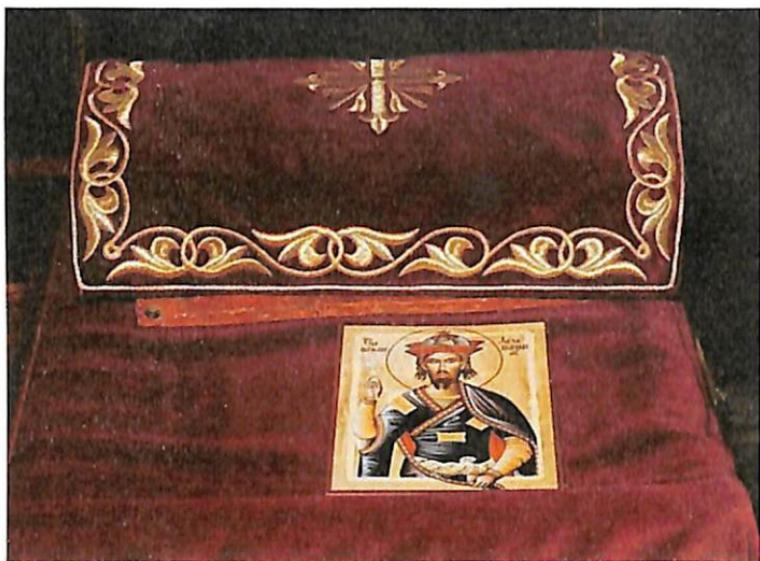

Улаз у манастирски комплекс

Манастирска ризница

Манастир Драганац познат је и по томе што се у њему чувају делови мошти Светог Јакова Персијанца, које су јеромонаси Исидор и Антоније пренели у Драганац, након што је манастир Бинач у околини Витине срушен 1999. године, а где су се мошти овога светитеља до тада налазиле. Манастир ризничи старе штампане црквене књиге, међу којима је најстарија *Престоно Јеванђеље* из 1901. године из времена игумана Дионисија Арсића. Осим тога у манастир су 1999. године пренете и богослужбене књиге из Манастира у Биначу, као и из цркве Светих Архангела Михаила у Штимљу, код Урошевца.

У овим збиркама посебну пажњу привлаче књиге из 19. и с почетка 20. века: *Псалтир* из 1835, *Октоих* из 1842, *Титикон* из 1848., *Псалтир* из 1858., *Титикон* из 1901, *Служебник* из 1928, *Требник* из 1926. године, и друге. Поред старијих књига манастир баштини и старе иконе и кандила.

Делови Светих мошти Светог Јакова Персијанца

В о славѣ ст҃ыѧ єдиногѹщныѧ животворѧ-
щѧ и нераздѣлимѹѧ Тѣлѹи Оца, и Сына,
и ст҃агѡ Ахла: всевысочайшихъ позволе-
ніемъ бѣгѡ ц. и кр. Апостолическаго Вели-
чества Гѣра

ФРАНЦІА ІСОСИФА ПЕРВАГО,

Бѣжію милостию

Імператгора Аугстрийскаго, Крѣла Кохемскаго и
проч. и Апостолическаго Крѣла ѿнгарскаго:
кагословеніемъ же преющіеніїшаго господина
АРХІДІЯ, православнаго Архі-Бікна Черно-
віцкаго и Митрополія Бѣковинскаго и
Далматійскаго: и здадисѧ книга сѧ:

ІРМОЛОГІОНЪ

пачтимымъ тионіемъ въ царствіицихъ великихъ градѣ
Біанѣ въ або въ готворійл міре ізѹл., въ Річтва и по
пасті Іса Слова даши, Індікта 5, мѣса Октябріа.

Ірмологион из 1896. године

Бо славу сватыи, єдини сирии, животворяща и праздник
ліммиа Троици, Отця, и Оны, и Святаго Ахія:
Богомочайшаго поズволініем ёгѡ ціркъ и крълъ. Апостоличнаго
блаженства Государа

ФРАНЦА ІСОСИФА ПЕРВАГО,

Богородиці мілостію
Імператора імператора, крълъ ческаго и пр., и пр., и прічала:
Апостоличнаго крълъ оғигацнаго, и пр., и пр., и прічала.

Благословійнихъ Присвяченійшихъ, церкви-православныхъ южніс-
копівъ и митрополітівъ:
Дакро-косинскаго: Господина НІКОЛАЯ МАНДИЧА,
Хицковійско-Задумійскаго: Господина ОВРАФІЛІЯ ПЕРОВИЧА,
Зворничко-тѣжанійскаго: Господина ГРИГОРІЯ ЖИВКОВИЧА:
іздаліся ѿ книга

ШИНА ОБЩА

Індуїстійскихъ и працькихъ тишинихъ ПРАВІТОВІСТІА КОСТИКО-ХИЦ-
ковікаго, во градѣ ОДРІВІФІ, во льто Ш сотворіїа міра 1373,
ш роківітва же по падти Богої Олома іштіа, тѣсниця поімеріа.

Опити мінеј из 1899. године

Съ Книгу о здравии и здравствии
Д. С. Миловић из с. Борућево и број
Службеник именем свештника
Василија

Славь имена твоја, Господи Иисусе, икона твоя је људима
Лицо Тројице, Отца, и Сына, и Светог Духа:
Всевысочайшима возволеніями ћети цар. и краљ. Апостолических
Благодати Господне

ФРІНЦІ ІСІФІ ПЕРВАГО,

Богом дана милостију

Императора и императрице, краља чеснаго и пр., и пр., и пр., и пр.:
Апостолическаго краља симонијскаго, и пр., и пр., и пр., и пр.

Благословенима. Прислађиванимъ, архикопскимъ и митрополитскимъ:

Адеф-косинскаго: Господина НІКОЛАЈА МАНДИЧА,
Хришћобинско-захумскаго: Господина СВРАДИМА ПРОВИЧА,
Збојничко-тврдлискаго: Господина ГРИГОРІЈА ЖИВКОВИЧА,
Баничко-енхачкаго: Господина ЂУГЂЕЊА ЛАТИЦЫ:
Издаје се од книга

ИШІЯ ПРАЗДНИЧНА

Благаванимъ и присталимъ тионимъ ПРИБІТВОЛСТВІ Еосинско-хришћ-
бенскаго, во граду ОДРІВІ, во локту Шоткарија міра 1901.
В Равалству и по плоди Бога Одбна гаџа, Індікта хи, мѣдна
біктерија.

Празнични мијеј из 1901. године

Литература

Необјављени извори

Архив Србије – Фонд Министарства просвете

Архива Епархије рашко-призренске

Објављени извори – Штампа

Гласник - службени лист Српске Православне Цркве

Православље – новине Српске Патријаршије

Свети Кнез Лазар – часопис за духовни пре пород, Епархије рашко-призренске

Цариградски гласник

Црква, Календар Српске православне цркве

Благојевић Милош (2007), *Територије кнеза Лазара на Косову и Метохији*, у Зборник *Косова и Метохије*, Косовска Митровица, преузето 17.7. 2018. са <https://www.sanu.ac.rs/Izdanja/Kosovo/02MilosBlagojevic.pdf>

Вучковић Владимира (2007), *Организација Српске православне цркве у новим крајевима Кнежевине Србије после Берлинског конгреса*, Пирот.

Ђилас Јагош (1969): *Српске школе на Косову од 1856. до 1912*, Приштина.

Женарју С. Ивана (2014), *Црквена уметност и верска обнова у рашко-призренској епархији (1839–1912)*, рукопис докторске дисертације, Београд.

Ивановић Милан (2004), Прилози упознавању делатности сликара (зографа), дуборезаца, градитеља и донатора из Македоније на српским црквеним споменицима Косова и Метохије, *Вардарски зборник* (2004), Београд: Српска академија наука и уметности.

Karpat K. Hemal (1972), Transformation of the Ottoman State, 1789–1908, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 3, No. 3, Cambridge University Press, Cambridge.

Miklosich Franc (1858), *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Viennae: Apud guilelmum Braumüller.

Меморандум о Косову и Метохији Светог архијерејског сабора Српске православне цркве, (2003), Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд.

Милеуснић Слободан (1999), *Светиње Косова и Метохије*, Нови Сад, Београд: Православна реч, Војноиздавачки завод.

Милојевић С. Милош (1881), *Наши манастири и калуђерство*, Београд: Код „Св.Саве“.

Станковић Богомир (1994), *Српски венац Косовског Поморавља*, Ниш: Удружење Гњилања „Кнез Лазар“.

Станковић Тодор (1910), *Путне белешке по Старој Србији*, Београд: Књижевни фонд Илије М. Коларца.

Стојанчевић Владимира (1971), *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. Године*, Београд: Издавачко-штампарско предузеће ПТТ.

Милорад Миња Филић (2006), *Манастир Драганац*, Ваљево.

Цвијић Јован (1911), *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије : с проматрањима у Јужној Бугарској, Тракији, суседним деловима Мале Азије, у Тесалији и Епиру*, књига 3, Београд: Српска краљевска академија.

Цамбазовски Климе (1960), *Културно-општествените врски на Македонците со Срби во тек на XIX век*, Скопје.

САДРЖАЈ

Увод	5
Манастирски живот	7
Косовско Поморавље – браник православља ...	10
Легенда и назив манастира Драганац	14
Драгана Хребельјановић	18
Константин Немањић	21
Манастир Драганац кроз векове	23
Манастир Драганац као просветна жижа	32
Монаштво манастира Драганац кроз историју	37
Основа духовног светионика Косовског Поморавља	53
Манастир Драганац данас	57
Манастирска ризница	65
Литература	71

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

726:27-523.5(497.11)(091)
271.222(497.11)-523.6

СТОЈКОВИЋ, Бобан, 1980-

Манастир Светих Архангела у Драганцу / Бобан Стојковић. - Ниш : Народна библиотека "Стеван Сремац", 2023 (Ниш : Пунта). - 76 стр : илустр. ; 21 cm

Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст.
- Библиографија: стр. 71-73.

ISBN 978-86-85425-46-2

а) Манастир Драганац

COBISS.SR-ID 113177097

ISBN 978-86-85425-46-2

9 788685 425462